

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

TOIMINTAKYKYINEN JA OPPIVA HENKILÖTIEDUSTELUOPERAATTORI

Kandidaatintutkielma

Kadetti
Anton Grabar

Kadettikurssi 96
Huoltolinja

Huhtikuu 2012

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Kadettikurssi 96	Linja Huoltolinja	
Tekijä Kadetti Anton Grabar		
Tutkimuksen nimi Toimintakykyinen ja oppiva henkilötiedusteluoperaattori		
Oppiaine, johon työ liittyy Sotilaspedagogiikka	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto	
Aika: Huhtikuu 2012	Tekstisivuja 30	Liitesivuja 1
Tiivistelmä <p>Henkilötiedustelua aiheena ei ole suomalaisessa sotatieteellisessä tutkimuksessa aiemmin tutkittu. Henkilötiedustelu tai HUMINT = Human Intelligence on nykyään yhä käytetympi termi sotilaiden keskuudessa, vaikka vain harva tietää, mitä työskentely todellisuudessa pitää sisällään.</p> <p>Tutkimuksessa tutkittiin henkilötiedustelijan toimintakykyä, kehyksenään sotilaspedagoginen viitekehys sotilaan toimintakyvylle. Lisäksi tutkimuksessa pyrittiin selvittämään asiakokonaisuuksia, joita HUMINT- operaattorin koulutuksessa tulisi ottaa huomioon, pyrkimyksenä henkilötiedustelukoulutuksen mahdollinen kehittyminen tulevaisuudessa. Tämän lisäksi tässä tutkimuksessa luotiin lukijalle pintapuolinen kuva henkilötiedustelutyöstä ennen toimintakykyä ja oppimista käsitteleviä kappaleita.</p> <p>Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, tutkimusmetodinä oli hermeneuttinen sisällönanalyysi. Aineiston analyysitapana käytettiin teoriasidonnaista analyysiä. Tutkimuskysymykset laadittiin selvittämään henkilötiedustelijan toimintakykyä sekä oppimista 1) miten sotilaan toimintakyvyn nelikenttämalli toteutuu henkilötiedustelijan työssä ja 2) mitkä ovat keskeisimmät kehittämisen kohteet suomalaisessa henkilötiedustelukoulutuksessa?</p> <p>Tutkimuksessa havaittiin, että henkilötiedustelijan toimintakyvyn tärkeimmiksi osa-alueiksi nousivat psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky. Lisäksi tutkimustulokset osoittivat, että koulutuksen painopistettä tulisi kehittää nimenomaan lähteen käsittelyyn sekä puhuttamiseen.</p>		
AVAINSANAT: henkilötiedustelu, toimintakyky, operaattori, kontakti, informantti		

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
1.1 Aiheen esittely.....	1
1.2 Tutkimukseen vaikuttavia tekijöitä.....	2
1.3 Tutkimusmenetelmä, tavoitteet sekä tutkimusongelma.....	3
1.4 Keskeiset käsitteet ja määritelmät.....	4
2. HENKILÖTIEDUSTELUN PERUSTYÖKALUT JA KOULUTUSJÄRJESTELMÄ SUOMESSA	6
2.1 Yleiset periaatteet sekä valinta- ja koulutusjärjestelmä Suomessa.....	6
2.2 Lähteiden maalittaminen.....	7
2.3 Keskustelu-, haastattelu- ja puhuttamistekniikat.....	9
2.4 Raportoinnin merkitys.....	11
3. HENKILÖTIEDUSTELIJAN TOIMINTAKYKY	13
3.1 Toimintakykyinen henkilötiedusteluoperaattori	13
3.2 Fyysinen toimintakyky.....	15
3.3 Psyykinen toimintakyky.....	16
3.4 Eettinen toimintakyky	16
3.5 Sosiaalinen toimintakyky	17
4. HENKILÖTIEDUSTELUKOULUTUS OPPIMISEN NÄKÖKANNALTA.....	19
4.1 Opetusmenetelmä, opettajan rooli ja oppimisympäristö.....	19
4.2 Kulttuurikoulutus	21
4.3 Aluetuntemus sekä kontaktien opiskelu.....	22
4.4 Tapaamiskoulutus ja sosiaaliset taidot.....	23
4.5 Tulkin käyttö	24
4.6 Raportointi	25
5. TUTKIMUSTULOKSET	26
5.1 Toimintakyky	26
5.2 Koulutus	28
5.3 Luotettavuuden arviointia	29
5.4 Loppusanat	30
LÄHTEET	
LIITTEET	

1. JOHDANTO

1.1 Aiheen esittely

Tutkimuksen aihe on Toimintakykyinen ja oppiva henkilötiedusteluoperaattori

Henkilötiedustelu eli HUMINT (Human Intelligence) on tiedustelulaji, jossa tiedustelun kohteena ja tiedustelijana on ihminen (PRT MeS 2009, 4). HUMINT on yhä puhutumpi termi sekä käytetympi tiedustelukeino nykypäivän sotilas- ja kriisinhallintaoperaatioissa. Moni pitää henkilötiedustelua uutena ilmiönä, vaikka se on yksi vanhimmista tiedustelun perusmuodoista hankkia tietoa komentajalle. Dillonin (1999) mukaan HUMINT on paras tiedustelun muoto johtamaan kohti vastustajan tavoitteita. Henkilötiedustelusta peräisin oleva tieto voi olla ennakoivaa ja tuottaa siten uusia ehdotuksia komentajan päätöksentekoprosessiin. Ihannetapauksissa henkilötiedusteluryhmän operaattorit keräävät tietonsa salassa ilman vastustajan tietoisuutta tilanteesta. (Dillon 1999, 2.)

Henkilötiedustelutehtäviä suorittava sotilas joutuu työskentelemään varsin erilaisissa toimintaympäristöissä jolloin sotilaan toimintakykyä ja joukon suorituskykyä mitataan käytännössä. Yleisesti ottaen henkilötiedustelua suoritetaan myös muissa organisaatioissa kuin vain sotilasorganisaatioissa. Esimerkiksi poliisin eri toimielimet suorittavat tiedonhankintaa henkilötiedustelua apuna käyttäen.

Tämä tutkimus rajautuu käsittelemään sotilaiden suorittamaa henkilötiedustelua kriisinhallinnan toimintaympäristöissä, joihin Suomi valtiona osallistuu. Toimintaympäristöjen erot sekä erityispiirteet korostuvat tiedustelutiedon onnistuneessa hankinnassa. Tästä syystä toimintaympäristön sekä oman toimintakyvyn perusteellinen tuntemus on tärkeä asia henkilötiedustelua suorittavalle upseerille.

Tutkimuksen aihetta, toimintakykyistä ja oppivaa henkilötiedusteluoperaattoria lähestytään kolmen pääluvun avulla. Ensimmäinen pääluku tarkastelee henkilötiedustelun yleisiä periaatteita sekä haku- ja koulutusjärjestelmää Suomessa. Ensimmäisen pääluvun tarkoitus on antaa kuva lukijalle henkilötiedustelusta. Toinen pääluku käsittelee sotilaspedagogista sotilaan toimintakykyä sovellettuna henkilötiedustelijan toimintakykyyn. Kolmas pääluku tarkastelee mahdollisia koulutusaiheita pyrkimyksenä koulutuksen kehittäminen.

1.2 Tutkimukseen vaikuttavia tekijöitä

Henkilötiedustelua aiheena ei ole juurikaan tutkittu suomalaisessa sotatieteellisessä tutkimuksessa eikä Puolustusvoimissa ole virallista henkilötiedusteluopasta. Aihealueeseen liittyvää suoraa tutkimusta on kuitenkin tehty ulkomailla, eniten Yhdysvalloissa. Henkilötiedustelun yhteyttä on tutkittu myös liittyen muihin ihmistieteisiin. Hyviä henkilötiedusteluun käytettyjä yleisiä oppaita ovat muun muassa *Dillon, P. 1999: A Theory For Human Intelligence Operations*, joka keskittyy henkilötiedustelun teoriaan sekä *Sayre Jr, Robert A. 2004: Some Principles of Human Intelligence and Their Application*. Molemmat oppaat ovat Yhdysvaltojen armeijan koulutuskäytössä.

Sotilaan toimintakykyä puolestaan on tutkittu melko paljon suomalaisessa sotatieteellisessä tutkimuksessa. Tähän liittyen sotilaspedagogiikan tutkimuksen yhdeksi työkaluksi on luotu sotilaan toimintakyvyn malli. Sotilaan toimintakyky liittyy oleellisena osana toimintaympäristöön. Sotilaan toimintakyky on yksilön kokonaisvaltaista fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja eettistä valmiutta toimia tilanteenmukaisesti sekä luovasti ja vastuuntunnollisesti erilaisissa tilanteissa (Halonen, Pulkka, Kärkkäinen, Saarelainen 2006, 13). Tutkielman tavoitteena on selvittää sotilaspedagogiikan mukaisen sotilaan toimintakyvyn peilautuvuutta henkilötiedusteluoperaattorin toimintakykyyn.

Tutkija on itse työskennellyt suomalaisen henkilötiedusteluryhmän jäsenenä Bosnia Hertsegovinassa vuosina 2006 – 2008. Tutkimus on rajattu käsittelemään sotilaiden suorittamaa henkilötiedustelua.

1.3 Tutkimusmenetelmä, tavoitteet sekä tutkimusongelma

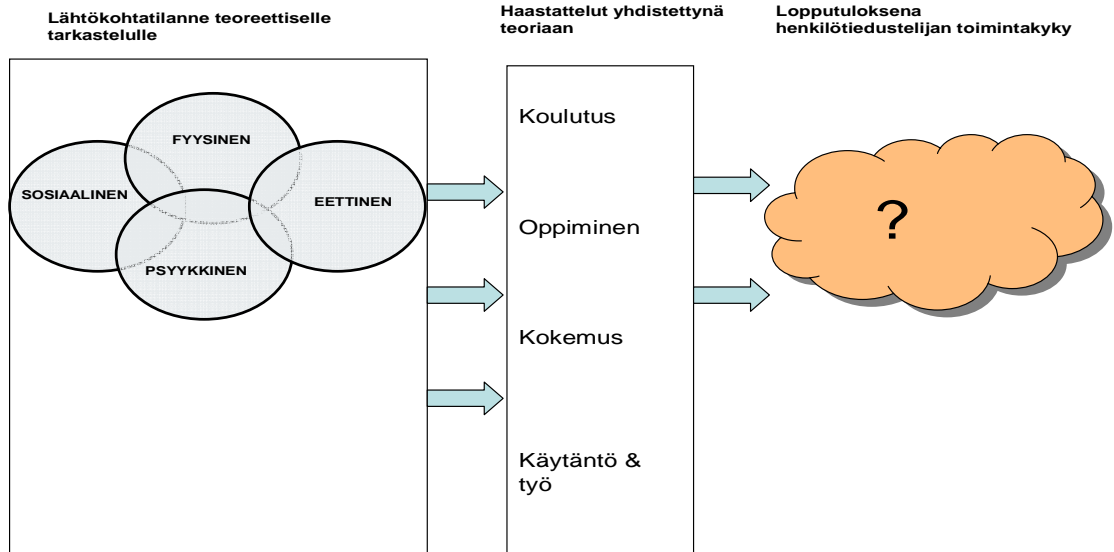
Tutkimus on toteutettu laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus perustuu ”todellisen elämän” kuvaamiseen (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 1997, 152). Tutkimuksen tarkastelun aiheena on siis jokin arkielämästä peräisin oleva ilmiö tai tapahtuma, jonka merkitystä tutkimuksella on pyrkimys selvittää. Tutkielman tutkimustyyppi puolestaan on hermeneuttinen sisällönanalyysi. Hermeneutiikka käsitetään tekstin ja merkityksen ymmärtämiseksi ja siitä seuraavaksi tulkinnaksi (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 1997, 157).

Hietalan (2009) mukaan sisällönanalyysissä työn etenemistapa on seuraava: aluksi ongelmakenttä jaetaan komponentteihin eli ongelma jäsenellään. Tämän jälkeen tutkitaan muuttujien esiintymistä ongelmakentässä ja tehdään tämän perusteella päätelmiä, joita havaittujen muuttujien ei suoranaisesti kuitenkaan tarvitse mitata. Lähtökohtana on siis tehtävän määrittäminen, ongelman rajaaminen sekä kysymysten asettelu. (Hietala 2009, 3.)

Tutkimuksen tavoitteena on antaa lukijalle kuva henkilötiedustelun perusteista sekä vastata tutkimusongelmiin joita ovat:

- 1) Miten sotilaan toimintakyvyn nelikenttämalli toteutuu henkilötiedustelijan työssä?
- 2) Mitkä ovat keskeisimmät kehittämisen kohteet suomalaisessa henkilötiedustelukoulutuksessa?

Tutkimusongelmaan pyrittiin löytämään vastaus seuraavasti. Ensiksi luotiin tutkimukselle sotilaspedagoginen viitekehys, jota sovellettiin henkilötiedustelun koulutusoppaisiin. Tämän jälkeen toteutettiin avoin kirjallinen haastattelu valituille henkilötiedustelukoulutuksen saaneille henkilöille, joiden vastauksilla pyrittiin saamaan teoreettiselle tiedolle konkreettisia vastauksia. Tutkimushaastattelun vastaukset ovat tutkijan hallussa.

KUVA 1: Tutkimuksen viitekehys

1.4 Keskeiset käsitteet ja määritelmät

Tämän kappaleen tarkoitus on selvittää tutkimuksessa käytettäviä keskeisiä käsitteitä sekä määritelmiä. Tutkimuksen keskeisimmät käsitteet ja määritelmät ovat henkilötiedustelu, toimintakyky, operaattori, kontakti sekä informantti.

Henkilötiedustelu eli HUMINT (Human Intelligence) on yksi sotilastiedustelun muodoista. Se on henkilölähteistä koostuvaa tiedustelua, joissa niin itse tiedustelija kuin myös tiedustelun kohde ovat henkilöitä.

Toimintakyky: sotilaan toimintakyky on oppimisen ja kokemusten myötä kehittyvä hyvin yksilöllinen toimintavalmiuksien kokonaisuus. Toimintakyky on yksilön kokonaisvaltaista fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja eettistä valmiutta toimia tilanteenmukaisesti sekä luovasti ja vastuullisesti erilaisissa tilanteissa (Halonen, Pulkka, Kärkkäinen, Saarelainen 2006).

Operaattori on tiedustelutehtävää suorittava henkilötiedusteluryhmän jäsen, joka pyrkii saamaan henkilölähteitä hyödyntäen ylemmälle johtoportaalalle vastauksia asetettuihin tiedustelukysymyksiin.

Kontakti on kohdealueelta peräisin oleva henkilö, jolta operaattori pyrkii saamaan systemaattisesti tiedustelutietoa. Kontakti on siis henkilölähde, joka on rekisteröity henkilötiedusteluryhmän tietokantoihin ja häntä tavataan tarkoituksenmukaisesti säännöllisin väliajoin.

Informantti on tutkimushaastatteluun osallistunut henkilö. Tutkimuksessa käytetyt informantit ovat suomalaisen henkilötiedustelukoulutuksen saaneita ja ovat työskennelleet henkilötiedustelutehtävissä eri kriisinhallintaoperaatioissa. Informantteina tutkimuksessa on käytetty niin ammattisotilaita kuin myös reserviläisiä eri ammattitaustoin.

2. HENKILÖTIEDUSTELUN PERUSTYÖKALUT JA KOULUTUSJÄRJESTELMÄ SUOMESSA

Tämän luvun tarkoitus on luoda lukijalle kuva henkilötiedustelun perusteista, tehtäviin hakeutumisesta Suomessa sekä yleisimmästä tiedonkeruumenetelmästä, jolla operaattori hankkii tietoa organisaatiolle.

2.1 Yleiset periaatteet sekä valinta- ja koulutusjärjestelmä Suomessa

Tiedustelulajina henkilötiedustelu (HUMINT) on menetelmä, jossa tiedonhankintaa suorittavat ihmiset ja lähteinä ovat henkilölähteet. Dillonin (1999) mukaan henkilötiedustelun menetelmillä hankittu tieto tuottaa tiedustelutietoa erityisesti materiaalisesta ja sosiaalisesta rakenteesta, kohdealueen asukkaista, eritasoisista toimijoista, heidän mielipiteistään sekä asenteistaan. Henkilötiedustelun periaatteita ovat tarkoituksellisuus, totuudenmukaisuus, yksinkertaisuus, valvonta, raportointi sekä aika (Dillon 1999, 3).

Henkilötiedustelun avulla hankittu tieto kohteesta on peräisin tiedonkerääjien ja tiedon lähteen välisestä kommunikaatiosta. Tämä henkilöiden välinen kanssakäynti antaa operaattorille mahdollisuuden arvioida tiedonlähteen luokiteltavuuden, motiivin sekä kompetenssin. Lopputuotteena muodostuu lopulta tiedon luokittelemisen arviointi, mikä on äärimmäisen tärkeää, sillä kontaktit pyritään hankkimaan perusteilla, jotka voivat tuottaa operaattorille hyödyllistä sekä luotettavaa tietoa. (PRT MeS. 2009, 26 – 28.) Käytännön työssä on todettu, että luottamuksellinen suhde operaattorin ja kontaktin välille edellyttää useimmiten pidempää aikaväliä, joten henkilötiedustelulla ei yleensä pystytä vastaamaan lyhyen aikavälin tiedusteluvaatimuksiin.

Suomessa henkilötiedustelukoulutus järjestetään Porin Prikaatin kriisinhallintakeskuksen toimesta. Koulutus muodostuu kolmesta osakokonaisuudesta:

- Valintakoe
- Operatiivinen HUMINT – kurssi
- Operaatiokohtainen vaihtohenkilöstön koulutus (rotaatiokoulutus)

Edellä mainittujen osakokonaisuuksien hyväksytyt suorittaminen on edellytys henkilötiedustelutehtäviin. Vaativaan tehtävään valittu henkilöstö valitaan erityisellä tarkkuudella. (MG40339. 2010, 1.) Puolustusvoimien palkatun kantahenkilökunnan määrää tehtäviin Maavoimien esikunta ja reserviläiset Porin Prikaatin komentaja.

Operatiivinen HUMINT-kurssi OHK on Kriisinhallintakeskuksen toimeenpanema koulutustilaisuus pääsykoetilaisuuden läpäisseelle esivalitulle HUMINT-henkilöstölle. OHK:lla opetetaan henkilötiedustelun perusteet sekä yleiset toimintatavat ja taktiikat. Seuraavissa kappaleissa käsitellään koulutuksen esimerkkejä joita henkilötiedustelukurssi voi pitää sisällään. Ruotsalaisen henkilötiedusteluohjeen mukaan HUMINT-prosessi koostuu suunnittelusta, tiedonkeruusta, jälkitarkastelusta dokumentoinnista ja arvioinnista lopputuotteena raportti (PRT Mes 2009: 14).

Edelliseen viitaten voidaan todeta, että prosessin hallintaan liittyy oleellisesti henkilölähteet, tapaaminen, tieto ja sen oikeanlainen jakaminen. Tämän esimerkin perusteella seuraavissa kappaleissa käsitellään henkilötiedustelun perustyökaluja, jotka mahdollistavat prosessin toiminnan. Tarkasteltaviksi aiheiksi valittiin lähteiden maalittaminen, yleisimmät keskustelu-, haastattelu- ja puhuttamistekniikat sekä raportointi. Kyseisiä esimerkkikokonaisuuksia voidaan pitää osana koulutusta. Tämän luvun päällimmäinen tarkoitus on kuitenkin selventää lukijalle henkilötiedustelun yleisintä tiedonkeruumenetelmää. Tarkemmin koulutusta tutkitaan neljännessä luvussa.

2.2 Lähteiden maalittaminen

Henkilölähteellä tarkoitetaan henkilöä, jolta henkilötiedusteluoperaattori hakee tiedustelutietoa ylemmän johtoportaasta määrittämien tarpeiden mukaisesti. Nobilen (2009) mukaan henkilölähteet ovat henkilötiedustelun perusta. HUMINT-lähde on arvokas mikäli hän antaa tarkkaa, hyödyllistä, sensitiivistä ja ajankohtaista tiedustelutietoa operaattorille. (Nobile Jr 2009. 18.) Onnistunut lähdekanta on siis perusta henkilötiedustelun onnistuneelle toiminnalle.

Lähteiden maallittamisella tarkoitetaan henkilölähteiden jatkuvaa hankkimista, analysointia ja ylläpitoa. Ruotsalaisen henkilötiedusteluohjeen mukaan pyrkimys on saavuttaa korkean tason lähteitä. Korkean tason lähteillä tarkoitetaan henkilöitä, joilla on joko suora tai epäsuora pääsy arvokkaaseen tietoon. Lähteen arvo määräytyy erilaisten kriteerien kokonaissummana. Arvoluokitus voi koostua useista eri kriteereistä tai osatekijöistä. Esimerkiksi seuraavien luokitteluperusteiden avulla on mahdollista muodostaa kokonaisluokitus: motivaatio, jatkuvuus, pääsy tietoon, luottamus sekä luotettavuus.

Ruotsalaisen henkilötiedusteluohjeen mukaan lähteistä ja heidän arvosta pidetään luetteloa, ja lähteistä voidaan puhua raportoitaessa esimerkiksi järjestys- tai koodinumerolla. Luokittelu voi perustua esimerkiksi kontaktin luotettavuuteen ja uskottavuuteen seuraavien taulukoiden mukaisesti:

A	Reliable	No doubt of authenticity, trustworthiness, or competency; has a history of complete reliability
B	Usually reliable	Minor doubt about authenticity, trustworthiness, or competency; has a history of valid information most of the time
C	Fairly reliable	Doubt of authenticity, trustworthiness, or competency, but has provided valid information in the past
D	Not usually reliable	Significant doubt about authenticity, trustworthiness, or competency but has provided valid information in the past
E	Unreliable	Lacking in authenticity, trustworthiness, and competency; history of invalid information
F	Cannot be judged	No basis exists for evaluating the reliability of the source

1	Confirmed	Confirmed by other independent sources: logical in itself; consistent with other information on the subject
2	Probably true	Not confirmed; logical in itself; consistent with other information on the subject
3	Possibly true	Not confirmed; reasonably logical in itself; agrees with some other information on the subject
4	Doubtfully true	Not confirmed; possible but not logical ; no other information on the subject
5	Improbable	Not confirmed; not logical in itself; contradicted by other information on the subject
6	Cannot be judged	No basis exists for evaluating the validity of the information

(PRT Mes 2009, 25.)

Operaattoreiden kontaktien luokittelu ja siinä onnistuminen on äärimmäisen tärkeää niiden analyttikoiden kannalta, jotka tulkitsevat ja lukevat raportteja esikunnassa. Kontaktien luokittelu ja arviointikyky onkin henkilötiedustelukoulutuksissa keskeinen oppimiskokonaisuus. Kontaktien luokittelu on siis jatkuvaa toimintaa.

Yhteenvedona kontaktista eli henkilölähteestä ruotsalaisen ohjesäännön mukaan tulisi ottaa huomioon seuraavat yksityiskohdat: kontaktia tulee arvioida ennen tapaamista, tapaamisen aikana, kuin myös tapaamisen jälkeen. Kriittisyys täytyy säilyttää joka tilanteessa, eikä hyvä kontakti – operaattorisuhde saa vaikuttaa asiaan. Kun kontaktin, eli lähteen motivaatio yhteistyölle on selvitetty, jatkuva monitorointi ja hänen motivaationsa mahdollinen muutos tulee olla koko ajan seurannan alla. (PRT Mes 2009, 30.)

2.3 Keskustelu-, haastattelu- ja puhuttamistekniikat

Kyky saada tietoa lähteeltä on HUMINT- operaatioiden perusvaatimus. Dillonin (1999) mukaan operaattorilla tulee olla kyky saavuttaa tietoa eri menetelmillä kuten tapaamisilla sekä asioihin ja paikkoihin sisäänpääsillä, sillä ilman kykyä saavuttaa tietoa edellä mainituin keinoin, ei ole olemassa henkilötiedustelua. Johdonmukainen kyky saavuttaa tietoa on peruselementti kaikessa tiedustelussa. (Dillon. 1999, 2 – 3.) Keskustelu- ja kommunikaatiotaidot ovat usein ratkaiseva tekijä henkilötiedustelijalle luottamuksellisen suhteen rakentamisessa kontaktiin sekä hyödyllisen tiedon hankinnassa.

Keskusteluksi kutsutaan tapahtumaa, joka on kertaluonteinen. Keskustelu voi olla suunniteltu tai sattumalta toteutunut, mutta mikäli suhde keskustelun kohteeseen jatkuu ensimmäisen kerran jälkeen, hänestä tehdään kontakti järjestelmään. Kun henkilöä tavataan uudelleen, on tapahtuma suunnitelmallinen. Suunnitellulla tapaamisella pyritään haastattelemaan henkilöä ja saamaan vastaukset tapaamista ennen suunnitellun tapaamissuunnitelman kysymyksiin. Terminologisesti keskustelu muuttuu siis haastatteluksi jo ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen. Ammattitaitoisella operaattorilla sekä tulkilla on kuitenkin kyky pitää myös suunniteltu tapaaminen rennolla ja ystävällisellä tasolla, vaikka käsitellyt asiat olisivat merkityksellisiä. Haastattelun tulee tämän lisäksi olla avoin, eikä pakottamista koskaan käytetä keinona haastateltaessa.

Keskustelun ja haastattelun lisäksi on myös tapa puhuttaa henkilöä. Puhuttaminen tarkoittaa muodollista ja systemaattista kyselyä tarkoin harkitussa ja valvotussa ympäristössä. Tällainen paikka voi olla esimerkiksi toimisto sotilasleirin sisällä. Puhuttamista terminä käytetään kommunikaationmuotona hankittaessa tietoa henkilöltä, joka ei välttämättä halua luovuttaa tietojiaan eteenpäin.

Keskustelu-, haastattelu- ja puhuttamistaktiikoita on useita. Henkilötiedustelussa tiedustelu tapahtuu henkilölähteistä, jolloin oikealla tekniikan valinnalla voidaan saavuttaa joko paljon hyötyä tai aiheuttaa haittaa. Seuraavassa osiossa on esitelty ruotsalaisen HUMINT-ohjeen mukaisia yleisesti käytettyjä lähestymiskeinoja.

SUORA LÄHESTYMINEN

Suoran lähestymisen tekniikalla HUMINT- operaattori esittää suoria kysymyksiä. Suoraa lähestymistapaa käytetään useimmiten alemmissa portaissa, kun taktinen tilanne ei salli muiden tapojen käyttöä.

KANNUSTEESEEN PERUSTUVA LÄHESTYMINEN

Kannusteeseen perustuva lähestyminen luo mahdollisuuden antaa kontaktille niitä hyödykkeitä, mitä hän haluaa saada luovuttamaansa tietoa vastaan. Annettava hyödyke voi olla materiaallinen, emotionaalinen tai havaitun negatiivisen ärsyksen poistaminen.

TUNTEELLINEN LÄHESTYMISTAPA

Tunteellista lähestymistapaa käytetään, kun pyritään selvittämään kontaktin itsetuntemusta sekä hänen henkilösuhteitaan muihin. Lähteen tarkkailun perusteella keskustelun aikana HUMINT- operaattori voi usein havaita vallitsevia tunteita, jotka motivoivat kontaktia. Tällaisia tunteita voivat olla mm: ahneus, rakkaus, viha, kostonhimo tai jokin muu. Tunne saattaa olla sisäisesti tai ulkoisesti ohjaava.

TIEDÄMME KAIKEN LÄHESTYMISTAPA

Tiedämme kaiken- lähestymistapaa käytetään silloin kun kontaktille halutaan antaa kuva, että operaattori tietää jo kaiken sen mitä kontaktilla on tarjota. Jos tätä lähestymistapaa käytetään ainoana tapaamisen aikana, on operaattorin valmistauduttava tapaamiseen erityisellä tarkkuudella. Kyseistä menetelmää käytettäessä tapaamisen johtajan tulee sisäistää paljon datatietoa ja olla kyvykäs keskustelemaan muullakin tasolla asiasta kuin ainoastaan kyselemällä.

YMPÄRISTÖNVAIHDOSTAPA

Ympäristönvaihdos- tai maisemanvaihtotavalla tarkoitetaan tapaa, jossa tapaaminen siirretään paikkaan, jossa kontakti tuntee olonsa viihtyisämmäksi ja on täten halukkaampi antamaan hallussaan olevat tietonsa eteenpäin.

(PRT Mes 2009, 38 – 41.)

2.4 Raportoinnin merkitys

Henkilötiedusteluraportti (HUMINT-report) on komentajalle menevä lopputuote, jolla pyritään vastaamaan ylemmän johtoportaalle antamiin tiedustelukysymyksiin. Dillonin (1999) mukaan HUMINT-operaation tuotos on komentajalle saatu tiedustelutieto raportin muodossa. Raportointi voidaan toteuttaa joko henkilökohtaisesti tai tietoliikenneyhteyksiä apuna käyttäen. HUMINT-operaatio on onnistunut vasta siinä vaiheessa, kun tiedot on toimitettu eteenpäin. (Dillon 1999, 4.) Hyvän henkilötiedusteluraportin piirteitä ovat tarkkuus, lyhyys, selkeys, johdonmukaisuus, täydellisyys, ajantasaisuus sekä irroitettavuus (PRT Mes 2009, 22).

Henkilötiedusteluprosessin voidaan sanoa koostuvan suunnittelusta, tiedonhankinnasta, tiedon arvioinnista ja dokumentoinnista. Prosessi voidaan jakaa vielä pienempiin osa-alueisiin, jotka ruotsalaisen henkilötiedusteluohjesäännön mukaan ovat suunnan määrittäminen, suunnittelu, tiedon hankinta, toiminnan jälkitarkastelu, dokumentointi ja arviointi sekä itse raportin laatiminen. (PRT Mes 2009, 14.) Raportointia voidaan siis pitää koko prosessin lopputuotteena, joka sisältää tapaamisen kovan ytimen ja täten määrittää tapaamisen onnistumisen ylemmän johtoportaalle silmissä.

Humint-raportti on henkilötiedusteluryhmän tavaramerkki ja ainoa tuote, jota ympäristö sekä ylempi johtoporras arvioi. Ylempää johtoporasta kiinnostaa raportin sisältö, ei ryhmän varustetaso, hyvä lähdekanta tai tapaamisen onnistuminen muilta osin. (PRT Mes 2009, 22.) Informantti 6 toteaa, että se mitä operaattori tietää ei ole ensisijaista. Ensisijaista on puolestaan se, miten operaattori kykenee esittämään hankkimansa tiedon analyysia suorittavalle ylemmän johtoportaalle tiedustelu-upseerille. (informantti 6. tutkimushaastattelu.)

Edelliset lainaukset osoittavatkin juuri sen, että raportin tulee olla yksiselitteinen sekä ymmärrettävä. Operaation jatkon kannalta on tärkeämpää, että ylemmässä analyysiportaassa työskentelevä tiedustelu-upseeri ymmärtää täysin HUMINT-raportin sisällön sen sijaan, että se olisi kielellisesti erityisen nokkelaa tekstiä. Monikansallisissa kriisinhallintaoperaatioissa organisaatio koostuu eri maiden henkilöistä, ja työkielenä on useimmiten englanti. Englannin kielen hallinnassa on kuitenkin kokemusten perusteella eroja eri kansallisuuksien välillä.

Henkilötiedustelua ohjataan siis ylhäältä päin tiedusteluorganisaation antamilla tiedustelukysymyksillä, joihin yksittäiset henkilötiedusteluryhmät pyrkivät hankkimaan vastauksia. Tiedustelukysymyksiä voi olla tietty määrä pääkysymyksiä, jotka on jälleen jaettu alakysymyksiksi. Käytännön työn perusteella voidaan sanoa, että onnistunut HUMINT-raportti vaatii myös hyvää ohjausta ylemmältä tiedusteluportaalta.

Onnistuneeseen raportointiin vaikuttaa myös ylhäältä saatava tarkka tiedustelukysymysten ohjaus. Ruotsalaisen henkilötiedusteluohjeen mukaan tiedon keräämisessä voidaan joko esittää kysymyksiä suorasti tai epäsuorasti. Epäsuorat kysymykset antavat usein yleistasollisempaa tietoa, kun taas suorilla kysymyksillä pyritään vastaamaan kysymyksiin kuka, mitä, missä, miksi, milloin. Suorilla kysymyksillä saavutetaan siis yksityiskohtaisempaa tietoa, kun taas epäsuorat kysymykset saattavat luoda perustan jatkokysymyksille. (PRT Mes 2009, 19.)

3. HENKILÖTIEDUSTELIJAN TOIMINTAKYKY

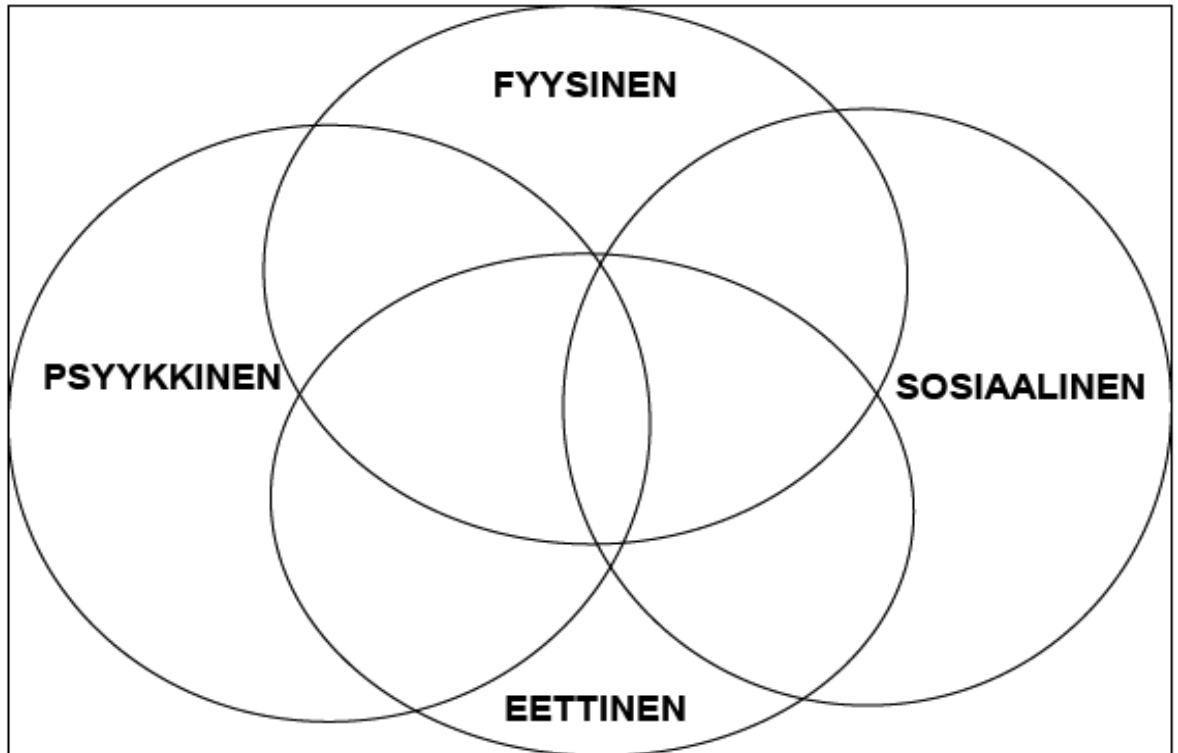
Sotilaspedagogiikka tieteenalana tutkii sotilaan toimintakykyä ja yksittäisten sotilaiden toimintakyvystä seuraavaa joukon suorituskykyä keskeisenä käsitteenään. Seuraavan luvun tarkoitus on tutkia sekä yksittäisen henkilötiedustelijan että ryhmän toiminta- ja suorituskykyä.

Toiskallion ja Mäkisen (2009) mukaan toimintakyky on sananmukaisesti ihmisen kykyä toimia erilaisissa tilanteissa. Tämän voi ymmärtää joko siten, että toimintakyky edeltää toimintaa tietynlaisena valmiutena tai niin, että toimintakyky on mukana varsinaisessa toiminnassa sen alituisena käyttövarana. (Toiskallio, Mäkinen 2009, 48.)

3.1 Toimintakykyinen henkilötiedusteluoperaattori

Sotilaskoulutuksessa on ennen muuta kysymys toiminnan oppimisesta. Toiminta on tavoitteellinen suorituskokonaisuus. Kriisinhallintaoperaatiossa toimintana voi olla esimerkiksi henkilötiedustelijana toimiminen. Toiminta koostuu erilaisista teoista, jotka puolestaan koostuvat taidoista. Tekoja voivat olla esimerkiksi onnistuneesti selvitetty tiedustelukysymykset. Perustaidot puolestaan voivat olla oikeat puhuttamistekniikat ja tulkin käyttö tai oikean tapaamispaikan valinta kontaktin kannalta.

Kokoavasti kuvattuna sotilaan toimintakyky koostuu neljästä pääalueesta: fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta ja eettisestä. Ne liittyvät vahvasti toisiinsa, ja niitä voidaan kuvata ympyröillä joilla on runsaasti yhteistä pinta-alaa. Toiskallion (1998) mukaan esimerkiksi tilanteen tajuaminen on ensisijaisesti psyykkistä toimintaa, mutta havaitsemiseen ja tajuamiseen vaikuttaa vahvasti oma fyysinen tila, sosiaalinen ympäristö (esimerkiksi ryhmän taistelutahto) ja eettinen tietoisuus omasta vastuusta joukkoaan kohtaan (Toiskallio 1998, 28).

KUVA 2: Sotilaan toimintakyvyn nelikenttä (Toiskallio 1998, 27)

Myös henkilötiedustelijan toimintakyvyn voidaan sanoa rakentuvan ainakin osittain näistä osa-alueista. Nykypäivän toimintaympäristöt henkilötiedustelua suorittavalle suomalaiselle sotilaalle ovat ulkomaanoperaatioissa kriisinhallinnan toimintaympäristössä, joten myös kulttuurillinen, uskonnollinen sekä toimintaympäristön maantieteellinen tuntemus ja kielitaito korostuvat ja ovat yhä merkittävämmässä roolissa tarkasteltaessa henkilötiedustelijan toimintakykyä. Tutkimuksen informantin 1 mukaan operaattorin ominaisuuksia ovat avoimuus, sosiaalisuus, älykkyys, herkkyys sosiaalisissa tilanteissa, innovatiivisuus, tilanneäly sekä keskivertoa korkeampi yleissivistyksen taso. Lisäksi kielitaito voi olla merkittävä ominaisuus. (informantti 1, tutkimushaastattelu.)

Tutkimuksen informantin 3 mukaan toimintakykyinen henkilötiedusteluoperaattori on hyvin koulutettu, jotta hän kykenee ymmärtämään perusteet. Siviilikoulutuksesta ja ammateista kuten poliisi, opettaja tai esimerkiksi sairaanhoitaja on hyötyä ennen kaikkea sosiaalisen kanssakäymisen osalta. (informantti 3, tutkimushaastattelu.)

Tämän lisäksi toimintakykyisen operaattorin on kyettävä täyttämään nelikenttämallin osa-alueet hyvin. Oivalluskyky ja hyvä paineensietokyky helpottavat tehtävän suorittamista, mutta tärkein ominaisuus on hyvän yhteistyökyvyn omaaminen. Ilman tätä taitoa kontakteja ja yhteistyötä ei synny kuin pakonomaisesti, joka taas ei anna luotettavaa tulosta. (informantti 3, tutkimushaastattelu.)

3.2 Fyysinen toimintakyky

Fyysinen toimintakyky (physical fitness / physical performance) tarkoittaa ihmisen fyysistä kykyä minkä tahansa toiminnan suorittamiseen. Tällöin fyysinen suorituskyky ja kunto nähdään usein synonyymeinä. Fyysistä kuntoa mitataan usein fyysisen suorituskyvyn osa-alueilla joita ovat kestävyys, nopeus ja voima (Kyröläinen, Toiskallio 1998. 26). Sotilaan fyysiseen toimintakykyyn vaikuttavat oleellisesti hänen oma kuntosensa sekä omaksutut elämäntavat. Sotilaan fyysistä kuntoa pyritään ohjaamaan fyysisen kunnan suoritusvaatimuksilla, jotka korreloivat hänen suorittamaansa tehtävän fyysiseen vaativuuteen. Tämä tarkoittaa sitä, että esikuntatehtävissä työskentelevällä henkilöstöllä ei fyysisen kunnan suoritusvaatimukset ole yhtä korkealla kuin erikoisjoukkojen osalta. Henkilötiedustelijan fyysisen toimintakyvyn edellytyksenä pidetään samoja perusteita kuin muullakin kriisinhallintahenkilöstöllä.

Tutkimuksen informantin 5 mukaan fyysinen toimintakyky kuitenkin korostuu eri tavalla eri operaatioissa. Vaativissa operaatioissa sen merkitys kasvaa. Henkilötiedustelijan fyysiseen toimintakyvyn piiriin kuuluu pelkän fyysisen kunnan lisäksi myös henkilökohtaisen aseensa hyvä käyttötaito sekä harjoiteltu partion tai ryhmän toiminta yllättävissä pikatilanteissa. (informantti 5, tutkimushaastattelu.)

Toisaalta Afganistanissa palvellut informantti 6 toteaa, että joskus jopa heikolla fysiikalla varustetulla operaattorilla on paremmat mahdollisuudet lähestyä kontaktia, sillä häntä ei pidetä uhkana (informantti 6, tutkimushaastattelu).

Informantin 2 mukaan fyysinen toimintakyky ei korostu kriisinhallintaoperaatiossa samalla tavalla kuin esimerkiksi sosiaalinen tai psyykinen toimintakyky. Hyvä fyysinen toimintakyky ja oman kunnan kehittäminen ja ylläpito kuitenkin auttavat ennen kaikkea psyykkisen toimintakyvyn ylläpitoa. (informantti 2, tutkimushaastattelu.)

3.3 Psyykkinen toimintakyky

Psyykkisen toimintakyvyn määritelmiä on useita ja yhtä oikeaa määritelmää on vaikea antaa. Tampereen yliopiston Psykologian laitos (1999) määrittelee opetusmateriaalissaan psyykkisen toimintakyvyn kattavan kolme psyykkisen toiminnan perusaluetta, joita ovat toiminta, tunne-elämä ja ajattelu. Psyykkisesti toimintakykyinen ihminen siis toimii tehokkaasti ja järkevästi, tuntee olonsa hyväksi ja on hyvällä mielellä sekä arvostaa itseään ja suhtautuu optimistisesti tulevaisuuteen. Hyvä psyykkinen toimintakyky on tunteiden, toiminnan ja ajatusten hallintaa. (www.uta.fi/laitokset/psyk/opiskelu/opetus/opiskelumateriaalia/psyhair_1999/a7_7.htm.)

Toiskallion (1998) mukaan sotilaan psyykkinen ja fyysinen toimintakyky liittyvät hyvin usein toisiinsa. Esimerkiksi tilanteen tajuaminen on ensisijaisesti psyykkistä toimintaa, mutta tajuamiseen vaikuttaa vahvasti oma fyysinen tila. (Toiskallio 1998, 28.) Henkilötiedustelua ei ensisijaisesti suoriteta taistelukentällä. Edellisestä esimerkistä voidaan henkilötiedustelun kannalta todeta, että keskustelutapahtuma kontaktin kanssa voi olla jatkuvaa tilanteen havainnointia johon oma fyysinen vireystila ja fyysinen toimintakyky vaikuttavat oleellisesti. Edellisen kappaleen tutkimushaastattelussa käytetty informantti 2 vahvisti niin ikään fyysisen ja psyykkisen toimintakyvyn osa-alueen yhteyden.

Tutkimuksen informantin 6 mukaan psyykkinen toimintakyky yhdessä sosiaalisen kanssa muodostuvat henkilötiedustelijan tärkeimmiksi toimintakyvyn osa-alueiksi. Oman itsensä tunteminen nousee tässä tapauksessa merkittävään asemaan. Kun itsetuntemus ja omat erityispiirteet ja maneerit on hallussa, operaattori kykenee toimimaan luontevasti mikä vaikuttaa parhaalla tavalla kontakteihin. (informantti 6, tutkimushaastattelu.)

3.4 Eettinen toimintakyky

Eettinen toimintakyky liittyy etiikkaan joka tutkimusalana tutkii moraalialia. Sotilaan eettisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan sotilaan eettistä päätöksentekoa ja päätöksentekoprosessin oikeellisuutta osana sodan oikeussääntöjä.

Sotilaan eettinen toimintakyky toteutuu prosessissa, joka muodostuu havaitsemisesta, tilanteenarviosta, päätöksenteosta, toimeenpanosta ja vastuun kantamisesta. Nämä osatekijät toteutuvat pääsääntöisesti luetellussa syy-seurausketjussa suhteessa toinen toisiinsa.

Koska todellisuudessa päätöksenteko ja toiminta on jatkuvaa, yllä kuvatut eettisen toimintakyvyn vaiheet muodostavat jatkuvan kehän (Mikkonen 2008, 95). Henkilötiedustelua suorittava operaattori joutuu eettiseltä toimintakyvyltään usein haastaviin tilanteisiin. Yllä kuvatun prosessin mukaisesti hän sovelletusti hankkii, arvioi ja raportoi tietoa, jonka perusteella voidaan suorittaa sotilasoperaatioita. Ruotsalaisen henkilötiedusteluoppaan mukaan eettisesti kestävä henkilötiedustelu pohjautuu kansainvälisiin ja kansallisiin lakeihin, etiikkaan, moraaliin sekä operaatiokohtaisiin ohjesääntöihin (PRT Mes 2009, 9).

Eettistä toimintatapaa mitataan henkilötiedustelijan työssä ennen kaikkea tavalla, jolla hän pyrkii hankkimaan organisaatiolle tärkeän tiedon. Käytännön työelämä kriisinhallintaoperaatioissa on osoittanut suomalaisen sotilaan etiikan olevan yleisesti korkealla tasolla. Informantin 5 mukaan suomalaisen sotilaan eettinen toimintakyky tulee melko luonnollisena jatkeena suomalaisen yleissivistyksen, ajatusmaailman ja koulutuksen jatkona (Informantti 5, tutkimushaastattelu).

Etiikka perustuu siis arvoihin, jotka tulevat osana omasta yhteiskunnastamme. Käyttäytymistieteissä arvot ymmärretään yleensä henkilökohtaisina preferensseinä tai subjektiivisina orientaatioina ihmisen suhteesta maailmaan (Penttilä-Backman, Ahokas, Myyry, Lähteenoja 2005, 325). Henkilötiedustelijan työssä tämä tarkoittaa sitä, että usein eri kulttuurista oleva kontaktihenkilö kokee oikean ja väärän eri tavalla, koska hänen arvomaailmansa eroaa merkittävästi suomalaisen sotilaan arvoista. Eettinen dilemma saattaa siis syntyä esimerkiksi tilanteesta, jossa suomalaisen sotilaan moraalilla pitäisi hankkia luotettavaa tietoa eri kulttuurista.

3.5 Sosiaalinen toimintakyky

Sosiaalinen toimintakyky käsittää ihmisten sosiaalisen vuorovaikutuksen eli ihmisten erilaiset suhteet. Sosiaalinen toimintakyky käsittää myös ryhmäkiinteyden, josta arkikielessä puhutaan usein myös me-henkenä. Ryhmäkiinteyttä on tutkittu ilmiönä paljon ja sen on todettu olevan keskeinen tekijä sosiaalisessa toimintakyvyssä (Harinen 1998, 53). Toiskallion (1998) mukaan sosiaalista toimintakykyä vaativat taidot kehittyvät tilanteissa, joissa ollaan tekemisissä toisten henkilöiden kanssa (Toiskallio 1998, 178).

Sosiaalinen toimintakyky henkilötiedustelijan työssä on tärkeä toimintakyvyn osa-alue. Tiedonhankinta kontaktitapaamisissa tapahtuu vuorovaikutuksen kautta, jolloin ihmisen sosiaalisen toimintakyvyn merkitys kasvaa. Sosiaalista toimintakykyä on tutkittu sosiaalipsykologian avulla, jonka voidaan sanoa olevan psykologian ja sosiologian välissä oleva tiede. Sosiaalisen toimintakyvyn merkitys korostuu yhtälailla niin oman ryhmän jäsenenä toimimisessa kuin kontaktitapaamisessa ja tiedustelutiedon hankinnassa.

Informantin 3 mukaan sosiaalinen toimintakyky auttaa psyykkisen toimintakyvyn ohella tehtävän suorittamisessa eniten, koska nämä kaksi toimintakyvyn osa-aluetta korostuvat ihmisiä kohdatessa (informantti 3, tutkimushaastattelu).

Hyvää sosiaalista toimintakykyä voi olla monenlaista. Sallisen ja Valon (2002) mukaan juuri asiakeskeinen ja faktoihin perustuva suomalainen viestintätyyli on omiaan herättämään luottamusta integroituvassa ympäristössä. Puheviestinnässä vaikuttamisen perusta on siis puhujan luotettavuudessa ja luottamukseen perustuva vuorovaikutus on välttämätön edellytys yhteistyölle (Valo, Sallinen 2002, 10).

Sosiaalisen toimintakyvyn osa-aluetta ei tule henkilötiedustelijan työssä kuitenkaan arvioida pelkästään ulkoisesti työn eli tapaamistilanteiden sosiaalisena hallintana. Ulkomaanoperaatioissa osa ryhmänä olemista ja hyvä yhteishengen ylläpito on myös merkittävä osa sosiaalista toimintakykyä. Näin myös koko ryhmän suorituskyky paranee. Harisen (2009) sotilassosiologisen tarkastelun mukaan ”hyvä jätkä pärjää”. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että se johtaja, jota alaiset pitävät hyvänä jätkänä ja jonka porukassa on hyvä me-henki, pärjää vaikeimmissakin kriisitilanteissa. (Harinen 2009, 20.) Edelliseen viitaten voidaan todeta, että henkilötiedustelijan työssä ryhmän jäsenten hyvät henkilösuhteet edesauttavat käytännön työtä.

Edelleen sotilaspedagogiikan oppien mukaan koko ryhmän suorituskyvyn voidaan katsoa koostuvan yksittäisten henkilöiden toimintakyvyn kokonaissummana. Tämä toteutuu myös HUMINT-työskentelyssä. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että henkilötiedusteluryhmä on niin vahva kuin sen heikoin lenkki on. Jokaisen ei siis tule olla hyvä kaikessa, vaan monipuolisuudella sekä eri alojen osaamisella ja hyvällä yhteishengellä saavutetaan hyviä tuloksia myös ryhmänä.

4. HENKILÖTIEDUSTELUKOULUTUS OPPIMISEN NÄKÖKANNALTA

Suomessa henkilötiedustelutehtäviin hakeudutaan erityishaun kautta, ja tehtäviin valitut henkilöt ovat ennen operatiivista koulutusvaihetta läpäisseet pääsykokeen sekä turvallisuusselvityksen. Tässä luvussa tarkastellaan henkilötiedustelukoulutuksen asiakokonaisuuksia, joita koulutus voisi pitää sisällään sekä arvioidaan suomalaisen henkilötiedustelukoulutuksen heikkouksia ja vahvuuksia. Sisältö ei ole siis operatiivisen HUMINT-kurssin sisältö, vaan asiaa tarkastellaan erillisinä koulutuskokonaisuuksien esimerkkeinä ja tavalla, jolla kyseinen koulutus voitaisiin toteuttaa.

4.1 Opetusmenetelmä, opettajan rooli ja oppimisympäristö

Oikealla opetusmenetelmän valinnalla saavutetaan koulutuksessa merkittävää hyötyä. Henkilötiedustelukoulutuksen opetusmenetelmät ovat olleet pääasiassa kognitiivis-konstruktiivisia.

Oppimisella tarkoitetaan koulutettavan tiedoissa ja taidoissa sekä havaitsemis- ja ajatustavoissa tapahtuvia suhteellisen pysyviä muutoksia haluttuun ja entistä kehittyneempään suuntaan. Parhailaan oppiminen on harjaantumista oman toiminnan arviointiin ja edelleen kehittämiseen. (Etelämäki, Mäkelä, Peltoniemi 1999, 10.) Miettisen (2005) mukaan konstruktivisen oppimisnäkömyksen oppiminen ei ole tiedon passiivista vaan oppijan aktiivista kognitiivista toimintaa, jossa hän tulkitsee havaintojaan ja uutta tietoaan aikaisemman tietonsa ja kokemustensa pohjalta (Miettinen 2005, 288).

Kognitiivisessa oppimisympäristössä opettajan rooli on vuorovaikutteinen, jolloin itse oppiminen tapahtuu opettajan systemaattisen ohjauksen perusteella eikä ainoastaan tiedon välittämisellä verraten behavioristiseen oppimisympäristöön. Suonperän (1993) mukaan hyvin keskeinen asia opetus-oppimistapahtumassa on opettajan ja oppilaan vuorovaikutuksellisella suhteella. Asiaa voidaan tarkastella myös joukkueurheilun esimerkin kannalta. Mikäli joukkueessa pelaajien ja valmentajan väliset ihmissuhteet eivät ole kunnossa, ei joukkuekaan menesty. (Suonperä 1993, 18.)

Käytännön työelämä on osoittanut, että henkilötiedusteluryhmän tulee pelata yhteen joukkueena. Tämä tulisi ottaa huomioon niin valintamenettelyssä, kuin koulutuksen rakentamisessa, sillä tiivis yhteisöelo pitkäkestoisessa ulkomaanoperaatiossa vaatii ryhmän kiinteyttä sekä kykyä joustaa.

Henkilötiedustelukoulutuksessa kokonaisuuden oikeanlainen rakentaminen voi olla opettajalle suuri haaste oppimisympäristön luomisessa. Oppimisympäristö on rakennettava vastaamaan tarpeita, jotka tuottavat operaattorin, jolla on ennen kaikkea kyky hankkia puheviestinnän avulla tieto organisaatiolle.

Suonperän (1993) mukaan kokonaisvaltaisessa, oppijaa monipuolisesti kasvattavassa koulutuksessa on huolehdittava eri tavoin painottuvien oppisisältöjen ja oppijan persoonallisuuden eri osa-alueiden keskinäisestä yhdentämisestä, integraatiosta. Tämä on välttämätön ehto toimivien opetustilanteiden rakentamiselle. (Suonperä 1993, 30.)

Edelliseen viitaten voidaan kuitenkin todeta, että oppimisympäristön kokonaisvaltainen simuloitu rakentaminen saattaa olla hankalaa. Tiettyihin osa-alueisiin voidaan varmasti vaikuttaa kehittävästi rakentamalla oppimisympäristö simuloimaan mahdollisimman hyvin oikeaa tilannetta.

Valon (2002) mukaan viestintäoppimisen ja taitojen soveltamisen kannalta on olennaista, että oppiminen on ongelmalähtöistä ja oppimiskokemukset perustuvat esimerkiksi tiedolliseen kiinnostukseen ja oivaltamiseen. Tällöin opiskelijat voivat löytää esimerkiksi perusteluja erilaisille tavoille toimia vuorovaikutustilanteissa ja oppivat tätä kautta ymmärtämään paremmin ihmisten vuorovaikutukseen perustuvia tekijöitä (Valo 2002, 138).

Henkilötiedustelukoulutus koostuu useista eri osatekijöistä. Niiden yhteensovittaminen on haaste niin ajallisesti kuin rakenteensuunnittelun kannaltakin. Kokonaisvaltainen henkilötiedustelukoulutus voi koostua esimerkiksi seuraavista osakokonaisuuksista: kulttuurikoulutus, yleinen aluetuntemus, kontaktien eli lähteiden opiskelu, teknisten apuvälineiden koulutus, itse tapaamiskoulutus, tulkin käyttö sekä raportointi.

4.2 Kulttuurikoulutus

Kulttuurin määritelmiä on lukuisia. Erään vanhimmista määritelmistä on luonut Tylor, joka on määritellyt kulttuurin siksi kokonaisuudeksi, joka sisältää tiedon, uskomukset, taiteen, moraalin lain ja tavat sekä kaikki ne kyvyt, jotka ihminen on saavuttanut toimiessaan yhteiskunnan jäsenenä (Tylor 1903, 1). Hieman psykologisemman määritelmän kulttuurista antaa työkulttuureja tutkinut Hofstede, jonka mukaan kulttuuri on mielen ohjelmointia, jonka lähteenä on sosiaalinen ympäristö, jossa ihminen on kasvanut (Hofstede 1993, 20).

Kulttuurin voidaan sanoa olevan ihmiseen merkittävästi yhteiskunnan sisältä vaikuttava tekijä. Tästä syystä kulttuurin tuntemus sekä sen kunnioittaminen on henkilötiedustelijalle tärkeä osaamisen alue toimintaympäristössään, joka on poikkeava omaan kulttuuriimme sekä toimintatapoihimme nähden. Kulttuurikoulutuksessa tulisi ottaa huomioon niin uskonto kuin myös tavat, joilla kohdemaassa toimitaan. Koulutuksen näkökannalta kulttuurikoulutusta voisi antaa perinteisen luennointimuodon lisäksi muun muassa case-harjoittelulla yhdistettynä koulutuksen muihin osa-alueisiin. Case-harjoittelussa eduksi olisi tilanne, jossa toiseksi osapuoleksi saataisiin kohdemaasta tai sen kulttuurista oleva henkilö. Tämä voisi olla jopa henkilötiedusteluryhmän tulkki.

Pihkolan (2007) mukaan harjoituksia voitaisiin toteuttaa esimerkiksi englantilaisen kulttuuritutkijan Milton Bennetin kulttuurisen kompetenssin mallin perusteella. Malli, jossa on kuusi vaihetta, tarjoaa viitekehyksen oman kulttuurisen kompetenssin tarkasteluun ja kehittämiseen. Kolme ensimmäistä vaihetta ovat entrosentrisiä. Entrosentrinen henkilö on kulttuurillisesti kapea-alainen. Hän tarkastelee asioita vain omasta kulttuuristaan käsin ja torjuu erilaisuuden. Kolme viimeistä vaihetta ovat puolestaan etnorelatiivisella tasolla. Yksilö näkee oman toimintansa kulttuurisidonnaisena, ja on herkempi hyväksymään toisenlaiset tavat sekä valmis tarpeen tullen myös mukautumaan niihin. (Pihkola 2007, 12.)

Kaikkosen (1999) mukaan kulttuurien välisessä oppimisessa perimmäinen kyse on henkilökohtaisen kulttuurikuvan laajenemisesta. Omien ja vieraiden kulttuuriympäristöjen, kielten ja kulttuuristandardien tuntemus lisää tietoa niin omasta kuin vieraasta kulttuurista. (Kaikkonen 1999, 18.) Käytännön työn voidaankin sanoa osoittaneen, että vieraan ja oman kulttuurin tuntemus ovat onnistumista lisääviä tekijöitä henkilötiedustelijan työssä vieraassa toimintaympäristössä.

4.3 Aluetuntemus sekä kontaktien opiskelu

Käytännön työssä on todettu, että kohdemaan eli toimintaympäristön alueellisesta tuntemuksesta jo ennen operaatioon lähtöä on yleistä hyötyä. Aluetuntemus liittyy osittain myös kulttuurikoulutukseen, mutta aluetuntemuksessa on myös muita osa-alueita. Informantti 6 mukaan toimintaympäristön sosiaalinen tuntemus sekä historia korostuvat merkittävään rooliin koulutuksessa (informantti 6, tutkimushaastattelu).

Informantti 3 puolestaan nostaa aluetuntemuksessa esille myös paikalliset siviilimaailman käytännöt sekä esimerkiksi urheilun, musiikin ja muiden yleisten taiteiden tietämyksen (informantti 3, tutkimushaastattelu). Tällä keinoin voidaan kontaktille rakentaa kuva omasta ammattitaidosta ja sivistyksestä hyväksi lähtökohdaksi yhteistyölle. Lisäksi käytännön työ on osoittanut, että paikallisten arkipäivän asioiden tietämys ja keskustelutaito yleisellä tasolla on hyvä tapa viedä keskustelua luontevasti kohti haluttua päämäärää.

Kontakti, eli henkilötiedusteluryhmälle tietoa tuottava henkilölähde, voi olla myös yksi koulutuksen aihe. Kontaktin opiskelulla voidaan tarkoittaa hänen tapaamishistoriansa sekä perustietojen opiskelua, jotta työlle ryhmän vaihtuessa saataisiin luonnollinen jatkuma sen sijaan, että samat peruskysymykset aloitettaisiin jälleen alusta. Henkilötiedustelukoulutuksen parissa työskentelevä informantti 4 toteaaakin, että juuri kontaktien opiskelulla kyettäisiin kehittämään henkilötiedustelukoulutusta operatiivisella HUMINT-kurssilla (informantti 4, tutkimushaastattelu).

Kontaktien opiskelu ennen operaatioalueelle menoa toteutuu siis tilanteissa, jossa suomalainen henkilötiedusteluryhmä työskentelee jo entuudestaan ennen uuden ryhmän alueelle menoa, ja ryhmällä on valmista ja potentiaalista kontaktikantaa. Uusissa operaatioissa valmista kontaktikantaa on harvoin olemassa.

4.4 Tapaamiskoulutus ja sosiaaliset taidot

Henkilötiedusteluoperaattori hakee lähtökohtaisesti tietoa kontaktilta puheviestintään perustuvan vuorovaikutuksen kautta. Vuorovaikutustaitojen harjoittelu, oikeanlainen keskustelun eteneminen sekä keskustelutilanteen systemaattinen hallinta ovat kuvaavia termejä onnistuneelle henkilötiedustelutapaamiselle. Henkilötiedustelukoulutuksessa tapaamiskoulutusta voidaan harjoitella esimerkiksi eläytymismenetelmien sekä case-harjoitusten kautta simuloituissa tilanteissa.

Sotilaskoulutuksessa saavutetaan hyviä oppimistuloksia perinteisten opetus- ja opiskelumuotojen lisäksi erilaisilla eläytymismenetelmillä ja -harjoituksilla. Eläytyminen (roolin otto) ja pelillisuus ovat vanhoja opetus- ja opiskelumuotoja (Halonen, Pulkka, Kärkkäinen, Saarelainen 2006, 49).

Henkilötiedustelun tapaamiskoulutuksissa juuri eläytymisellä on tärkeä osa kokonaisuuden kannalta, sillä harjoitusympäristö ja olosuhteet ovat yleensä kouluttajan määrittämällä tavalla simuloitua. Tasokas eläytymistehtävä pitää yllä oppilaiden mielenkiintoa ja lisää persoonallista tapaa ratkaista ongelmia. On myös huomioitava, että eläytymistehtävät saattavat auttaa koulutettavia omaksumaan parempia vuorovaikutustaitoja. Eläytymistehtävät parantavat myös ryhmäkiinteyttä (Halonen, Pulkka, Kärkkäinen, Saarelainen 2006, 50 – 51.)

Tapaamiskoulutus voidaan toteuttaa osittain myös case-harjoitteluna. Case-harjoitus on menetelmä, jossa koulutettavat käsittelevät tiettyä ongelman ratkaisuun liittyvää asiaa siten, että he voivat hyödyntää aikaisemmin oppimiaan tietoja ja taitoja (Halonen, Pulkka, Kärkkäinen, Saarelainen 2006, 50 - 51). Yleisesti case-tilanneharjoittelu kehittää juuri luovuutta ja soveltamiskykyä eri tilanteissa. Henkilötiedustelussa tilanteiden soveltaminen sekä luovuus ovat avainasemassa, sillä tietoa antavilla kontakteilla on kullakin omat yksilölliset erityispiirteensä. On huomioitavaa, että niin eläytymis- kuin case-koulutukset vaativat pohjalle taustatietoa. Koulutusesimerkkinä voitaisiinkin pitää simuloitua tapaamista sellaisen henkilön kanssa, joka on oikeasti tuleva kontakti, mikäli ryhmä on menossa jatkamaan edellisen henkilötiedusteluryhmän työtä.

4.5 Tulkin käyttö

Tulkin käyttö henkilötiedusteluryhmässä on usein välttämätön elementti johtuen toimintaympäristöstä. Oikeanlaisella tulkin käytöllä ja tulkin ammattitaidolla voi olla ratkaiseva merkitys tiedonhankinnan kannalta. Koska kontaktitapaamisella pyritään vuorovaikutuksen kautta hankkimaan syvää tietoa organisaatiolle, on tulkin käyttötavalla myös ratkaiseva merkitys. Tulkkina voi toimia joko paikallistulkki kohdemaasta, sotilastulkki tai erillinen organisaation asettama tulkki. Tulkin käyttö lisää siis mahdollisuuksia saavuttaa syvempää tietoa, mutta samalla se asettaa myös tiettyjä haasteita toiminnalle.

Yleistä hyötyä, jota tulkilla voidaan saavuttaa:

- tulkilla on laajempaa tietoa paikallisesta kulttuurista ja hän pystyy keskustelemaan syvällisemmällä kielellisellä tasolla asioista kuin HUMINT operaattori.
- tulkki voi tunnistaa kieleen ja kulttuuriin perustuvia vihjeitä ja täten auttaa operaattoria saamaan vahvistus tai kumoaminen kontaktin lausunnoille.
- tulkki voi tulkita pelkän kirjaimellisen merkityksen lisäksi myös tahtotilaa ja tunteita.

(PRT Mes 2009, 32.)

Tulkin käyttämisellä on joskus myös merkittäviä haittoja, tällaisia voivat olla:

- ajankäytön haasteet tilanteissa, joissa tulkin on käännettävä lauseet sanasta sanaan. Tämä usein jopa kaksinkertaistaa tapaamiseen varatun ajan.
- mahdollisuus väärinkäsitykseen tai väärinymmärtämiseen kasvaa, sillä keskustelussa on nyt vähintään kolmas henkilö.
- tulkilla voi olla omat näkemyksensä, jotka voivat vaikuttaa tapaan, jolla vuoropuhelu on edennyt ja tulkattu.
- tulkki ja kontakti saattavat kulttuurillisesti olla toisiaan vastaan. Tämä korostuu ennen kaikkea mikäli tulkki ja kontakti ovat eri etnisyyttä, uskontoa tai sosiaalista luokkaa.

(PRT Mes 2009, 32.)

Edelliseen viitaten voidaan todeta, että henkilötiedusteluryhmän toiminnan kannalta tehokkainta olisi sotilaskoulutetun sotilastulkin käyttö, mieluiten operaattoriryhmän kotimaasta. Tulkin mukanaololla koulutuksessa pystyttäisiin lisäämään yleisiä hyötyjä ja parantamaan ryhmän suorituskykyä sekä samalla vähentämään haittatekijöitä tulkin käyttöönottoon liittyen.

Tarkasteltaessa asiaa moraalien, etiikan, arvojen ja normien kannalta olisi niin ikään helpompaa, jos tulkilla olisi sama arvomaailma kuin operaattorilla. Yrjönsuuren mukaan moraalit kun on käytännöllisessä toiminnassa ilmenevä käsitys oikeasta ja väärästä tai hyvästä ja pahasta. Etiikka on taas moraalialue koskevien ajatusten ja perustelujen järjestelmä. (Yrjönsuuri 1996, 20.)

4.6 Raportointi

Raportointia voidaan pitää käytännössä henkilötiedustelutyön lopputuotteena. Raportointi tarkoittaa selkeää ja systemaattista kirjallista lopputuotetta suunnitellusta henkilötiedustelutapaamisesta. Raportoinnin tarkoituksena on antaa ylemmän johtoportaalle tiedusteluelimille tieto tapaamisen sisällöstä sekä mahdolliset vastaukset ylemmän johtoportaalle asettamiin tiedustelukysymyksiin.

Ahon (2011) mukaan tiedon hankinnan jälkeen tieto tulee analysoida ja vasta tämän jälkeen tiedosta (information) syntyy tiedustelutietoa (intelligence) (Aho 2011, 21). Raportointiin sekä oikeanlaisen tiedustelutiedon kirjalliseen tuottamiseen tulisi tästä syystä henkilötiedustelukoulutuksessa käyttää riittävästi aikaa.

Tutkimuksen informantin 6 mukaan oikeanlaista HUMINT- raportointia tulisi harjoitella jo itsessään useita viikkoja, ja raporttien sisältöä tulisi arvioida tarkkaan tiedustelu-upseereiden kanssa. Hänen mielestään nykyinen yhteensä viikkoja kestävä henkilötiedustelukoulutus Suomessa on liian vähäistä. (informantti 6, tutkimushaastattelu.)

Myös informantin 5 mielestä raportointia ja siihen liittyviä rutiineja tulisi koulutuksessa käsitellä enemmän. Hänen mielestään nykyinen koulutusjärjestelmä ajaa siihen lopputulokseen, että liian pienillä tiedoilla mennään tekemään isoja asioita toiminta-alueelle. (informantti 5, tutkimushaastattelu.)

On kuitenkin tuotava esiin se, että ongelma on havaittu myös koulutusta järjestävän organisaation toimesta. Koulutuksen parissa työskentelevä informantti 4 toteaaakin, että juuri koulutuksen kehittämisen tulisi suuntautua lähteen puhuttamiseen ja raportointiin. (informantti 4, tutkimushaastattelu.)

5. TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustulokset perustuvat tutkimushaastatteluihin, joissa vastaajina olivat henkilötiedustelukoulutuksen saaneet henkilöt. Haastateltavina henkilöinä käytettiin niin puolustusvoimien kantahenkilökuntaa kuin myös reserviläisiä. Haastattelutuloksissa ei näkynyt merkittäviä eroja henkilökunnan ja reserviläisten osalta. Haastattelujen vastaukset ja tutkimustulokset ovat tutkijan hallussa. Haastattelu toteutettiin avoimina kysymyksinä lomakehaastatteluna. Foddyn (1995) mukaan avoimilla kysymyksillä saavutetaan muun muassa seuraavia etuja: vastaajat saavat ilmaista itseään omin sanoin eikä vastausvaihtoehtoja ehdoteta. Tämä puolestaan osoittaa vastaajien tietämyksen aiheesta sekä sen, mikä on keskeistä tai tärkeää vastaajien ajattelussa. (Foddy 1995, 128.) Hirsijärven ja Hurmeen (1993) mukaan avointa haastattelua on hyvä käyttää myös silloin kun tutkimuksen aihe on erittäin arkaluonteinen (Hirsijärvi & Hurme 1993, 32).

Aihealue tässä tutkimuksessa ei ollut erityisen arkaluonteinen, mutta haastattelijoiden mielipiteillä oli suuri merkitys, koska aiempaa suoranaista pedagogista tai sotilaspedagogista tutkimusta aiheesta ei ollut saatavilla. Seuraavissa kahdessa kappaleessa esitellään tutkimuksen keskeiset tulokset toimintakyvyn ja oppimisen osalta.

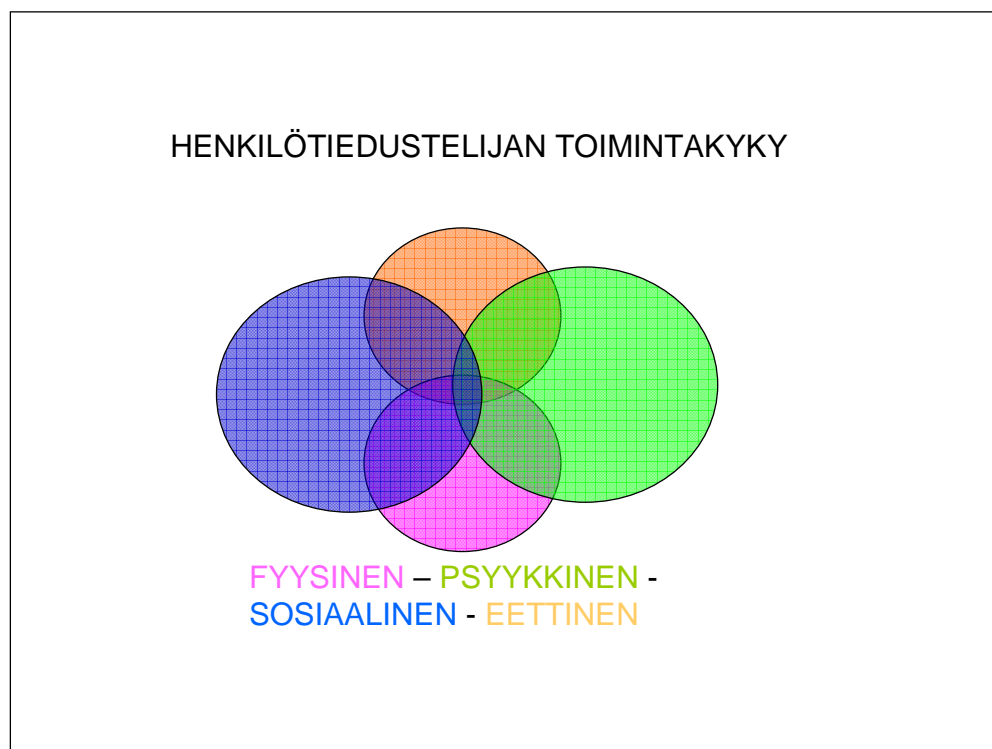
5.1 Toimintakyky

Tutkimuksen ensimmäinen tutkimusongelma oli selvittää, miten sotilaan toimintakyvyn nelikenttämalli toteutuu henkilötiedustelijan työssä. Tutkimustulosten mukaan henkilötiedustelijan toimintakyky koostuu sotilaan toimintakyvyn nelikenttämallin mukaisesti fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta, sekä eettisestä osa-alueesta. Näillä osa-alueilla voidaan sanoa olevan kuitenkin merkittäviä eroja painoarvoltaan. Tutkimuksessa tärkeimmiksi henkilötiedustelijan toimintakyvyn osa-alueiksi nousivat sosiaalinen sekä psyykinen toimintakyky.

Henkilötiedustelijan työ pohjautuu pitkälti vuorovaikutukseen sekä onnistuneiden henkilösuhteiden saavuttamiseen. Tämä nostaa ennen kaikkea psyykkisen sekä sosiaalisen toimintakyvyn muiden yläpuolelle. Sosiaalinen kanssakäyminen on korostuneessa roolissa myös ryhmän sisällä. Koska HUMINT-ryhmä on pieni ja työskentelee asioiden parissa, joista ei ulkopuolisille voi puhua, on ryhmädynamiikka ryhmän jäsenten kesken elintärkeää onnistuneen toiminnan kannalta.

Eettinen toimintakyky nousi niin ikään tutkimustulosten mukaan melko tärkeäksi toimintakyvyn osa-alueeksi. Oman eettisen tuntemuksen lisäksi operaatioalueen, sen tapojen ja kulttuurin tunteminen edesauttavat ymmärtämään ennen kaikkea sen, miksi kontaktit toimivat tietyllä tavalla tietyissä tilanteissa. Suomalaisen sotilaan etiikkaa pidettiin tutkimushenkilöiden mukaan yleisesti korkealla tasolla.

Tutkimus osoitti lisäksi, että niin sotilaspedagogiikassa yleisesti, kuin henkilötiedustelussa on eri toimintakyvyn osa-alueilla yhtymäpintaa toisiinsa. Tarkasteltaessa eri toimintakyvyn osa-alueita tutkimushenkilöiden vastaukset olivat lähes poikkeuksetta yhteydessä eri toimintakyvyn osa-alueisiin keskenään. Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että henkilötiedustelijan toimintakyvyn viitekehys näyttäisi seuraavalta:

KUVA 3: Henkilötiedustelijan toimintakyvyn viitekehys tutkimustulosten mukaan

5.2 Koulutus

Tutkimuksen toinen tutkimusongelma oli selvittää, mitkä ovat keskeisimmät kehittämisen kohteet suomalaisessa henkilötiedustelukoulutuksessa.

Onnistuneen koulutuksen perustaksi muodostui laadullisesti kestävä ja onnistunut henkilöstövalinta. Mustavalkoisesti sanottuna ihmiset ovat joko soveltuvia tai soveltumattomia henkilötiedustelutehtäviin. Henkilöstövalinnassa ja operaattoreita rekrytoitaessa tulisi korostaa eri osa-alueiden kapasiteettia. Tämä lisää ryhmän suorituskykyä. Reserviläisten osalta olisi hyvä, mikäli soveltuvia henkilöitä saataisiin rekrytoitua tehtäviin eri siviilikoulutuksen käyneistä ammattiryhmistä.

Itse koulutuksen suurimmaksi haasteeksi nousi aikapula. Niin henkilökunnan kuin reserviläistenkin mielestä suurimmaksi haasteeksi nousi ennen operaatiota annettu vähäinen, jopa minimaalinen koulutus annettujen tehtävien vaatimustasoon nähden. Voidaankin todeta, että koulutuksen kestoja tulisi meillä Suomessa pidentää, sillä nykyisellään se on vain muutaman viikon pituinen. Vastaaviin tehtäviin lähetettyä henkilöstöä koulutetaan ulkomailla kuukausien, jopa vuosien ajan riippuen lähtävästä valtiosta.

Teknisten apuvälineiden, raportoinnin ja vuorovaikutuksen lisäksi olisi tärkeää kehittää myös ajattelutapoja sekä tiedon prosessointia. Operaattorin tiedonkeruutarpeet, raportointi ja tiedon prosessointi liittyvät siihen tietopohjaan sekä toimintaympäristön kokonaiskuvaan, joka operaattorilla on. Kyky isosta tietomassasta olennaisen tiedon poimimiseen ja tietojen yhdistämiseen on avainasemassa. Kokonaisuuden hallinta johtaa useimmiten parempiin tiedustelukysymyksiin, kohteen valintaan ja sitä kautta myös parempaan tiedustelutietoon.

Tutkimustulokset osoittavat lisäksi, että koulutuksen painopistettä tulisi kehittää nimenomaan lähteen käsittelyyn sekä puhuttamiseen. Tapaamisen sisällöstä seuraava mahdollinen raportointi seuraa tämän jälkeen. Kärjistetysti sanottuna voidaan todeta, että ellei osaa käsitellä kontaktia oikealla tavalla, ei ole myöskään mitään raportoitavaa. Tässäkin suhteessa esiin nousi sotilaan sosiaalinen toimintakyky. Joku henkilö on luontaisesti lahjakkaampi sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa kuin toinen, ja tämä taito osalla ihmisistä on niin sanotusti jo sisäisesti.

5.3 Luotettavuuden arviointia

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointia vaikeuttaa tutkimustyyppin tulkinnanvaraisuus. Eskolan ja Suorannan mukaan tutkimus on aina tutkijan oman ajatustyön tulosta ja pohdintaa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavaa ilmiötä ei myöskään koskaan pystytä raportoimaan täysin sellaisena kuin se ilmenee tutkijalle itselleen tutkimustilanteessa. (Eskola & Suoranta 1998, 221.)

Tässä tutkimuksessa tutkimustulosten luotettavuutta rajaa henkilötiedustelukoulutuksen saanut kokonaishenkilömäärä Suomessa. Lähes kaikki henkilötiedustelukoulutuksen saaneet henkilöt tuntevat tai tietävät toisensa jollain tapaa. Analyysin luotettavuutta heikentävänä tekijänä puolestaan on tutkijan läheinen suhde tutkittavaan aiheeseen.

Tutkimustulosten luotettavuutta kuitenkin pyrittiin lisäämään haastattelujen kohdentamisella henkilöstölle, joka on työskennellyt eri operaatioissa ja joista osa on puolustusvoimien kantahenkilökuntaa ja osa reserviläisiä erilaisin koulutustaustoin. Tutkimushaastattelu toteutettiin avoimena haastatteluna, jolloin haastateltavan oma ammattitaito sekä kokemukset pääsevät merkittävämpään osaan. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin mukaisesti haastatteluilla saatiin myös prosessin aikana syntymään tietoa, jota teoreettisella kirjallisuudella pyrittiin tukemaan.

Hirsijärven (1993) mukaan tutkimushaastattelun avulla on pyrittävä keräämään sellainen aineisto, jonka pohjalta voidaan luotettavasti tehdä tutkittavaa ilmiötä koskevia päätelmiä (Hirsijärvi 1993, 40). Tässä tutkimuksessa tähän pyrittiin juuri avoimella haastattelulla. Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi niin ikään tutkimustulosten samansuuntaisuus niin reserviläisten kuin kantahenkilökunnan osalta.

5.4 Loppusanat

Tutkimuskohteeksi valittu aihe osoittautui jälkikäteen tarkasteltuna melko haasteelliseksi. Henkilötiedustelusta aiheena itsessään ei löytynyt aiempaa suomalaista sotatieteellistä tutkimustietoa, mikä lisäsi myös tutkimuksen haasteellisuutta. Tutkimusaihe osoittautui kuitenkin erittäin mielenkiintoiseksi osittain tutkijan omaan kokemustaustaan pohjautuen.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja haastateltavien informanttien mielipiteet ja kokemukset korostuivat tutkimuksessa merkittävään rooliin. Osittain siksi, että Suomessa oleva kirjallinen koulutusmateriaali ei ole julkista, toisaalta taas siksi, että Suomessa koulutuksen saanut henkilöstö on määrältään vähäinen.

Sotilaspedagoginen sotilaan toimintakyvyn viitekehys loi lähtökohtaisesti melko yksinkertaiselta tuntuvan raamin tutkimukselle, joka kuitenkin muuttui haasteellisemmaksi tutkimuksen edetessä. Sotilaan toimintakyvyn soveltamiseen ja koulutusvaihtoehtojen tarkasteluun käytettiin tästä syystä henkilötiedustelukoulutuksen saaneita tutkimushenkilöitä. Sotilaan toimintakyvyn nelikenttämalli osoittautui tutkimuksen aikana käyttökelpoiseksi viitekehyyksi tutkimukselle ja loi sille täten soveltuvat raamit.

Tutkimustuloksilla ei tässä vaiheessa oleteta olevan käytäntöön liittyvää kovinkaan suurta merkitystä. Tutkimuksessa luotiin kuitenkin jossain määrin uutta tietoa, ennen kaikkea henkilötiedustelijan toimintakyvyn osalta. Yksi tutkimuksen tavoite oli myös perehdyttää aloitteleva tutkija tieteelliseen tutkimusmenetelmään sekä luomaan perusta mahdolliselle jatkotutkimukselle.

Mahdollisia sotilaspedagogisia jatkotutkimuksen aiheita voisivat olla esimerkiksi henkilötiedustelukoulutuksen erot Suomessa ja ulkomailla, tai sotilassosiologisesti asiaa tarkasteltaessa henkilötiedusteluryhmän sisäisten sosiaalisten suhteiden vaikutus käytännön työhön. HUMINT aiheena soveltuu myös taktiikan tutkimusaiheeksi. Tällöin ohjesääntö- ja opaskirjallisuuden käyttöaste korostuisi ja nousisi entistä merkittävämpään ja syvällisempään rooliin.

LÄHTEET:

Aho M. 2011: Terrorismin torjuntaa ja turvallisuuden takaamista – Suomen turvallisuusuhkat Suojelupoliisin näkökulmasta. Pro- gradu tutkielma, Tampereen yliopisto, Johtamiskorkeakoulu
tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu05353.pdf

Colliander M 2004, ”Mumkin bukra inshallah”, suomalaisten ekspatriaattien kokemuksia arabialais- islamisesta työkuulttuurista. pro-gradu tutkielma, Helsingin yliopisto,
ethesis.helsinki.fi/julkaisut/hum/aasia/pg/colliander/mumkindu.pdf

Dillon, P. 1999: A Theory For Human Intelligence Operations

Eskola, J., Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Foddy W, 1995. Constructing questions for interviews and questionnaires. Theory and practice in social research. Cambridge: Cambridge University Press

Etelämäki M, Mäkelä H, Peltoniemi R. 1999: Oppiminen, simulointi ja koulutus . Maanpuolustuskorkeakoulu, Koulutustaidon laitos Vaasa: Ykkös-Offset Oy

Halonen P, Pulkka A-T, Kärkkäinen H, Saarelainen M. 2006: Kouluttajan opas. Helsinki: Edita Prima Oy

Harinen, O. 1998: Moraali, joukon kiinteys ja itsenäiseen toimintaan kykenevät pienryhmät sotilaspedagogiikan haasteena. Vaasa: Ykkös-Offset Oy

Harinen O, 2010: Näkökulmia sotilassosiologiaan: Helsinki: Edita Prima Oy

Hietala M. 2009. Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä. Tampereen yliopisto, näyttöesitys
<http://www.uta.fi/laitokset/historia/sivut/kurssit/Lyhennelmasisallonanalyysista071209.pdf>
 (viitattu 22.02.2012)

Hirsijärvi S, Hurme H, 1993. Teemahaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino

Hirsijärvi S, Remes P, Sajavaara P. 1997. Tutki ja kirjoita. 10.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Hofstede G, 1993. Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi. Juva: WSOY

Kaikkonen P, 1999: Kulttuurien välinen oppiminen ja kasvatus. Matinheikki – Kokko K (toim): Monikulttuurinen koulutus. Helsinki: Hakapaino Oy

Miettinen R. 2000: Konstruktivistinen oppimisenäkemys ja esineellinen toiminta Aikuiskasvatus 4/2000, tieteellinen artikkeli
www.aikuiskasvatus.fi/tiedeartikkelit/Miettinen_Reijo.pdf (Viitattu 17.01.2012)

Mikkonen R. 2008: Sotilaan eettinen toimintakyky ja päätöksenteko: teoreettinen mallinnus ja empiirinen tutkimus kriisinhallinnan toimintaympäristössä. Maanpuolustuskorkeakoulu, koulutustaidon laitos

Nobile Jr. G.P 2009: DIAGNOSING DISTORTION IN SOURCE REPORTING: LESSONS FOR HUMINT RELIABILITY FROM OTHER FIELDS Pennsylvania: Department of intelligence studies, Mercyhurst College (pro gradu)

Nybo M. 2010. Sosiaalisen toimintakyvyn ylläpito sotilaallisessa kriisinhallintaoperaatiossa. Maanpuolustuskorkeakoulu, (sotatieteiden kandidaatin tutkielma)

Penttilä-Backman A.M, Ahokas M, Myyry L, Lähteenoja S. 2005, Arvot, moraali ja yhteiskunta. Tampere: Tammer-Paino

Pihkola M, 2007. Opinpolulla monikulttuurisuuteen , Kehittämishankeraportti, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
publications.thesis.fi/bitstream/handle/10024/20039/jamk_1183466902

PRT Mes 2009, FIELD MANUAL HUMINT (ohjesääntö)

Sayre Jr, Robert A. 2004: Some Principles of Human Intelligence and Their Application

Suonpera M, 1993. Opettamiskäsitys. Hämeenlinna: Educons Oy

Toiskallio J. 1998: Sotilaspedagogiikan perusteet. Hämeenlinna: Karisto Oy

Toiskallio J. 1998: Toimintakyky sotilaspedagogiikassa. Vaasa: Ykkös-Offset Oy

Toiskallio J, Mäkinen J. 2009: Sotilaspedagogiikka, sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Edita prima Oy

Tylor E, 1903. Primitive culture: Researches into the Development to Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom. London: Murray

Valo M. 2002: Nykytietoa puheviestinnän opettamisesta. Jyväskylä: Kopijyvä Oy

Yrjönsuuri M. 1996: Hyvän olemus, johdatus etiikkaan. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy

Tutkimushaastattelu

LIITTEET:

Liite 1: Tutkimuksen haastattelulomake

LIITE 1.

1 (1)

Anton Grabar, Kandidaatin tutkielman haastattelulomake.

Hyvää päivää,

Teen tässä sotatieteiden kandidaatin tutkielmaa henkilötiedustelun perusteista, toimintakyvystä ja oppimisesta. Tutkimusmenetelmäni on laadullinen tutkimus johon tarvitsisin mielipidettäsi tueksi haastattelun muodossa. Tutkimuksella pyritään avaamaan henkilötiedustelijan toimintakyvyn käsitettä sekä tarkastelemaan Suomessa annettavaa HUMINT-koulutusta ja oppimista. Kysymykset ovat kaikki avoimia kysymyksiä, jolloin vastaajan mielipiteelle ja perustelulle jää merkittävä rooli, jota pyrin tutkijana hyödyntämään työssäni.

Sotilaan toimintakyky koostuu neljästä osa-alueesta: fyysisestä, psyykkisestä, sosiaalisesta sekä eettisestä.

KYSYMYS 1: Millä tavalla sotilaan toimintakyvyn nelikenttämalli toteutuu henkilötiedustelijan työssä ja onko jokin osa-alue mielestäsi tärkeämmässä roolissa kuin toinen? Lyhyesti kuvailtuna millaiseksi kuvailisit toimintakykyisen henkilötiedusteluoperaattorin ja millaisia ominaisuuksia tai luonteenpiirteitä häneltä vaaditaan?

KYSYMYS 2: Millä tavalla henkilötiedusteluoperaattori voi kehittää omaa toimintakykyään?

Oppimista sekä oppimisprosesseja tutkitaan niin ikään sotilaspedagogiikassa. Tutkielmassani käsittelen henkilötiedustelukoulutuksen osa-alueista mm. Kulttuurikoulutusta, tapaamiskoulutusta puhuttamistekniikoineen, tulkin käyttöä, teknisten apuvälineiden käyttökoulutusta, raportoinnin kouluttamista...

KYSYMYS 3: Mitkä koulutuksen osa-alueet ovat mielestäsi ratkaisevassa osassa henkilötiedustelukoulutuksessa ja miksi?

KYSYMYS 4: Millä tavalla koulutusta voisi tehostaa / kehittää?

Tutkielmani on julkinen ja mielipiteesi on tästä syystä erittäin tärkeä, sillä suomenkielinen kirjallisuus, sekä oppaat ja ohjesäännöt aiheesta ovat pääasiassa turvaluokiteltuja ja tarkastelevat asiaa enemmän taktiselta näkökannalta. Teoreettinen viitekehys ammatilliselta näkökannalta on otettu ulkomaalaisista oppaista sekä ohjesäännöistä, eli siis julkisista lähteistä. Teoreettista viitekehystä olen yhdistänyt pedagogiseen ja sotilaspedagogiseen kirjallisuuteen sekä tieteellisiin artikkeleihin. Vastaukset, sekä vastaajien henkilöllisyydet tulevat olemaan anonymoijä tutkielmassa eli muotoa informantti1, informantti2 jne.

Kiitos mielenkiinnostasi, terveisin

Kadetti
Anton Grabar